

ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ *

ΥΠΟ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ δ. Θ.

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΑΡΣΑΚΕΙΩ ΑΘΗΝΩΝ

ΙV. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΝ ΤΗ ΕΝΩΣΕΙ

Ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἶπομεν, ὁ Θεὸς προσέλαβε πλήρη ἀνθρωπίνην φύσιν, συγκαμμένην ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ νοεράς καὶ σώματος ὁμοουσίου κατὰ πάντα πρὸς τὸ ἡμέτερον¹, πλὴν ἄνευ ἁμαρτίας.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς κατάστασιν οὐδεμία ἀντίρρῃσις προεβλήθη ἐκ μέρους τῶν ἀφθαρτοδοκητῶν, κοινῶς ἀποδεκτῆς οὕσης τῆς πλήρους τῆς ψυχῆς τοῦ Χριστοῦ δόξης, ἣν ἔσχεν αὕτη ἡδὴ ἀπὸ τῆς πρώτης μετὰ τοῦ Λόγου ἐνώσεως². Τῆς ἐνώσεως ταύτης ἀποτέλεσμα εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρξε καὶ ἡ παντελὴς τῆς ψυχῆς τοῦ Κυρίου ἀναμαρτησία, ὡς καὶ ἡ συμπαρομαρτοῦσα αὐτῇ πλήρης καὶ ἀναφαίρετος μακαριότης³. Μόνον ὁ Μοψουεστίας Θεόδωρος θέτει ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν πλήρη καὶ τελείαν γνῶσιν τοῦ Κυρίου, «ζόφω αὐτὸν καλύπτων, μηδὲν ἐπιστάμενον»⁴. Ὅτι ὅμως τοῦτο καταλύει καὶ τὴν ἀναμαρτησίαν τοῦ Κυρίου εἶναι φανερόν. Ἡ ἁμαρτία κατὰ τὸν Λεόντιον ἀπορρέει ἐκ τῆς ἀγνοίας, ὡς ὁ ποταμὸς «ἐκ τῆς πηγῆς προχέεται»⁵. Πρὸς τὴν τοιαύτην ἄλλως κατεύθυνσιν σπεύδει καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Θεοδώρου διὰ τὸ Κύριος ὠχλεῖτο δῆθεν ὑπὸ τῶν ψυχικῶν ἢ σωματικῶν παθῶν, «τὰς ἡδονὰς τῷ κρείττοτι λογισμῷ χειρούμενος»⁶, ἐπιτηδειότερος δ' οὕτω καθιστάμενος πρὸς ὑποδοχὴν τῶν θεοθεν αὐτῷ, ὡς ἀνθρώπῳ, παρεσομένων ἀγαθῶν⁷.

~~Περὶ τὸ σῶμα, ἀπ' ἐκείνου, διεξάγεται κυρίως ὁ ἀγὼν μετὰ τοῦ Λεοντίου καὶ τῶν ἀφθαρτοδοκητῶν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, διὰ νὰ διατηρήσωσι τὸ θεοπρεπὲς ἀξίωμα τοῦ Λόγου καὶ τηρήσωσιν αὐτὸν ὑπεράνω παντὸς ἀνθρωπίνου πάθους, ἐξεδέχοντο τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἀφθαρτον, ἀποκαλοῦντες τοῦτο διὰ πολλῶν συνωνύμων, οἷον ἀπαθές, ἀτρεπτον, ἀναλλοίω-~~

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 592 τοῦ ΚΣΤ' τόμου 1955.

1. P. M. Gr. 86j1, c. Nest. Eut., 1325 A.—2. P. M. Gr. 86j1, c. Nest. Eut., 1321 D.—3. P. M. Gr. 86j1, c. Nest. Eut., 1353 A.—4. P. M. Gr. 86j1, c. Nest. Eut., 1373 B.—5. P. M. Gr. 86j1, c. Nest. Eut. 1373 B.—6. P. M. Gr. 86j1, c. Nest. Eut., 1373 C.—7. P. M. Gr. 86j1, c. Nest. Eut. 1373 C.

τον, άόρατον, άναφές, άψηλάφητον, άποιόν τε και άποσον, ύπερούσιον, ύπερφυές και άσώματον ¹.

Τους άφθαρτοδοκήτας ό Λεόντιος άποκρούει δια πολλών επιχειρημάτων. Κατ' αυτόν τώ σώμα του Κυρίου ήτο όμοιον προς τώ ήμέτερον, πάντα τά άδιάβλητα της άνθρωπίνης φύσεως φέρον άναμαρτήτως πάθη, οίον τώ «όφθήναι τε και βρωσιν και ποτόν προσενέγκασθαι, και γε ύπνώσαι, ή πεπονθέναι ²», πάντα ύπομείνας «όσα δεί άνθρωπον ύπομείναι. Έτέχθη γάρ και έγαλακτοτροφήθη και έτράφη και ηύξησε, και γενόμενος έτών τριακόνα έβαπτίσθη... και τώ τριακοστῶ τρίτῳ έτει έσταυρώθη» ³. Κατά ταυτα δε «κατά βραχεί έν τή παρθενική μήτρα προέκοπτε νόμῳ κυήσεως, ως προς την άπρητισμένην του βρέφους τελείωσιν» ⁴, χωρίς ποτε κατά την πρώτην σύλληψιν και τόν τόκον ή παρθενία νά παραβλαβή», οίκονομηθέντος θαύματος παραδόξου» ⁵.

Τώ τοιοϋτον όμως σώμα τώ φυσικῶς τελούν πάντας τούς όρους της φυσικής τάξεως, δέν είναι ποτε δυνατόν νά είναι τώ άφθαρτον και άπαθές σώμα, ως ξεεδέχοντο οί άφθαρτοδοκήται. Τώ σώμα του Χριστου είναι φύσει παθητόν. Βεβαίως, βουλομένου ένίοτε του Λόγου, ή σάρξ αυτού έφαινετο ύπερ τά ανθρώπινα πάθη. Τοϋτο όμως οϋδαμῶς κατέλυε τώ φύσει παθητόν αυτης, άλλως χάριτι και δυνάμει του Θεου Λόγου τελούμενον ⁶. Σημειωτέον, ώσαύτως, ότι τώ φύσει παθητόν και φθαρτόν του σώματος του Κυρίου οϋδαμῶς συνεπάγεται και την κατ' ένέργειαν φθοράν αυτού. Τώ νά πάθη ή σάρξ και δή και νά αποθάνη, ήτο «ήμέτερον και της ήμετέρας νεκρότης ίαμα» ⁷. Τώ νά μη χωρήση όμως και εις την κατ' ένέργειαν φθοράν «της κρείττονος του Λόγου δυνάμεως, ός γε την πείραν κεκόλυκεν, ήμισα φθαρήναι συγκεχωρηκῶς τή σαρκί ⁸». Οϋτω, παθητοϋ όντος του σώματος του Χριστου και άρα φύσει φθαρτου, δια την προς τόν Λόγον οϋσιώδη ένωσην, κατέστη χάριτι άφθαρτον «τή πανσθενεί τε και δραστηρίῳ δυνάμει της θείας ροπής ⁹», παρ' όλον ότι «προς τά των λοιπών ανθρώπων σώματα, ώσπερ τέθνηκεν οϋτω και φθαρήναι ήδύνατο». Έκ των ήδη λεχθέντων καταφαίνεται και τώ άσύστατον της διαστολής μεταξϋ παθητου και άφθάρτου, ήν έποίουν οί άφθαρτοδοκήται. Όπως, έλεγον, αί έν τῷ Άδη ψυχαί κολάζονται χωρίς ποτε νά φθειρῶνται, οϋτω και τώ σώμα του Χριστου ήδύνατο νά πάσχη, παραμένον άφθαρτον ¹⁰. Κατά τόν Λεόντιον, έν προκειμένῳ, πρέπει νά διαστείλωμεν, τόσον μεταξϋ πάθους και άπάθους, όσον και

1. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Fut., 1321 AB.—2. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1321 B.—3. P. M. Gr. 86]1, Σχόλια, 1197 C.—4. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1328 C.—5. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1328 CD.—6. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut. 1332 AB.—7. P. M. Gr. 86]1, Nest. Eut., 1348 A.—8. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1348 A.—9. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1341 C.—10. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1337 BC.

μεταξὺ τῶν ὑφισταμένων τὰ πάθη¹. Τὰ ἐν τῇ κολάσει πάθη οὐ μόνον δὲν διαφθείρουσι τὰς κολαζομένας ψυχάς, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον διαιωνίζουσι τὴν τούτων βάσανον². Ἔτερος ὁμοῦς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὰ σωματικά. Οὕτω «τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ φυσικὰ τῆς σαρκός, ὅπερ ὁ Κύριος κατεδέξατο, πέφυκε πως καὶ τὴν σάρκα καταμαραίνειν, κοποῦν τε αὐτὴν καὶ ἀνιᾶν, καὶ τέλος διαλύειν, ὃ δὴ γεγονὸς καὶ κατὰ τὸν Σταυρὸν ἔγνωμεν. Τῇ δὲ διαλύσει ὅσον γε ἐπὶ τῇ φύσει, καὶ τὸ φθαρῆναι ἔπεται³».

Τὴν σχέσιν τοῦ φύσει παθητοῦ καὶ φθαρτοῦ πρὸς τὸ ἐνίοτε ἀπαθὲς καὶ ἀφθαρτον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ διασαφηνίζει ὁ Λεόντιος καὶ διὰ παραδείγματος εἰλημμένου ἐκ τῆς σχέσεως μεταξὺ φύσεως καὶ τέχνης. Ὡς ἡ τέχνη, δηλαδὴ, ἄνευ ἀλλοιώσεως τῆς φυσικῆς ποιότητος τῆς ὕλης μιᾶς κινήσεως ἢ ἐνὸς αὐλοῦ, διακοσμεῖ ταῦτα καὶ διασκευάζει εἰς τρόπον ὥστε νὰ παράγῃσι διαφόρους ἤχους, οὓς φυσικῶς δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ προφέρωσι, κατὰ παρόμοιον τρόπον «καὶ τὴν τοῦ Κυρίου νόει σάρκα τῶν τῆς φύσεως νόμων καὶ μετὰ τὴν ὑπερφυσίαν καὶ θαυμασίαν ἔνωσιν, ἀλωβήτων αὐτῆς συντηρηθέντων, καὶ τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν δεδέχθαι, ὡς μηδ' ὀπότερον ἐκ τοῦ θατέρου χωρίζεσθαι καὶ ἐμποδιζέσθαι. Οὐδὲ γὰρ τὰ ὑπὲρ φύσιν ἔχει χώραν, μὴ τῆς φύσεως ἐχούσης κατὰ φύσιν⁴».

Ἄφοῦ λοιπὸν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι φύσει παθητὸν καὶ θνητόν, ἀφ' ἑαυτοῦ καταρρέει τὸ ἐπιχείρημα τῶν ἀφθαρτοδοκῆτων περὶ δῆθεν ἐκδοχῆς ὑπ' αὐτῶν ἀφθάρτου σώματος οὐχὶ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ μετὰ τοῦ Λόγου ἐνώσει⁵. Ἐφ' ὅσον τὸ σῶμα ἔχει πάσας τὰς ιδιότητας, πλὴν τῆς ἁμαρτίας, τοῦ ἡμετέρου σώματος, εἴτε φύσει τις εἴπει εἴτε ἐνώσει τὸ ἀφθαρτον, οὐδεμίαν τοῦτο σημασίαν δύναται νὰ ἔχη⁶. Ἀκολουθῶς, τὸ τῇ ἐνώσει ἀφθαρτον δύναται νὰ νοηθῆ κατὰ δύο τρόπους. Ἡ ὅτι ἡ ἐνδημία τοῦ Πνεύματος κατέστησε καὶ αὐτὸ τὸ τῆς Παρθένου σῶμα ἀφθαρτον, ἐκστάντος τῆς ἰδίας φύσεως, ἢ τῆς Παρθένου παραμεινάσης ἐν τῇ ἑαυτῆς φύσει, «τῶν δε πρώτων ἀρχῶν, τῶν παρθενικῶν αἱμάτων, μεταποιηθέντων, ἀφθαρτον γεγενῆσθαι τὴν σάρκα⁷». Τὸ μὲν πρῶτον εἶναι τελείως ἀσύστατον, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον ἀφαιρεῖται οὕτως ἐκ τῆς Παρθένου τὸ δυνατόν τῆς κηύσεως, ἢ δὲ Παρθένος «ρίζα τῆς τοι γενουσι ημων αφθαρσίας ἐτύγγανεν αν, ἀλλ' οὐχὶ ὁ ἐξ αὐτῆς προελθὼν θεὸς βλαστός⁸». Ἐφ' ὅσον ὁμοῦς ἡ Παρθένος παραμένει ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῆς ιδιότητι, ὅντως δὲ κνοφορεῖ ἀνθρωπίνως καὶ κατὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως τὸ σῶμα, ὅπερ καὶ αὐτοὶ ἀποδέχονται, τὸ νὰ ἰσχυρισθῆ τις τὸ δεύτερον, ὅτι δηλαδὴ κατέστη ἀφθαρτον τὸ σῶμα ἅμα τῇ

1. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1337 C.—2. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1337 C.—3. P. M. Gr. 86]1, c. Pest. Eut., 1337 D.—4. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1333 BCD.—5. P. M. c. Gr. 86]1, Nest. Eut., 1325 B.—6. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1325 C.—7. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1325 D.—8. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1328 A.

ἐπαφῆ μετὰ τοῦ Λόγου, ἀποτελεῖ ἀντίφασιν¹. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἡ τοιαύτη μεταστοιχειώσεις στερεῖ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ ἣν διήνυσε τοῦτο, ἦτοι «τὸν τῆς συμπολιτεύσεως ἡμῖν χρόνον, οὗ μάλιστα ἐν χρεῖα κεθειστήκειμεν... καὶ συναναστραφῆναι ἡμῖν τὸν Κύριον καὶ διὰ πάντων ὁδεῦσαι, δι' ὧν ἡ ἀνθρωπεία φύσις ἀρχομένη καὶ διὰ τῶν ἐν μέσῳ χωρήσασα πρὸς τὸ οἰκεῖον ἔρχεται τέλος». Ὡσαύτως, δεδομένης τῆς τοιαύτης μεταστοιχειώσεως, «πῶς ἢ τοῖς ἀνθρώποις συνδιαιτῶτο τὴν ἀρχὴν ἢ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν κατεδέξατο πάθη, ἡρημένος ἐκ πρώτης ἐνώσεως τὸ ὁμοιοπαθὲς ἡμῖν καὶ ἐπίκηρον;»². Οὐδὲν δ' αἰνίγματος διαφέρει τὸ σχετικὸν ἐπιχείρημα τῶν ἀφθαρτοδοκητῶν ὅτι τὸ σῶμα ἔπασχε «οὐ δὴ πού ἀνάγκη φύσεως, ἀλλὰ λόγῳ οἰκονομίας, τοῦ Λόγου ἐφιέντος τὸ παθεῖν»³. Δὲν διαφέρει αἰνίγματος, διότι, ἀφοῦ διὰ τῆς ἐνώσεως τὸ σῶμα κατέστη ἀφθαρτον καὶ ἀπαθές, τὸ λόγῳ οἰκονομίας πάσχειν, αἶρον τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀφθαρτον, αἶρει μετ' αὐτοῦ καὶ τὴν ἔνωσιν ἧς ἀποτέλεσμα καὶ δῶρον εἶναι ταῦτα. Ἐφ' ἐτέρου, ἐὰν ὁ Λόγος κατεδέξατο νὰ συνυφίσταται ἔστω καὶ οἰκονομικῶς μετὰ πάσχοντος σώματος, «ὑπομεῖναι ἂν καὶ παθητῶ γε ὄντι ἡνῶσθαι σώματι»⁴.

Ὡσαύτως ἀνίσχυρον καὶ ἀσύστατον εἶναι τὸ ἐπιχείρημα ὅτι τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα ἔδει νὰ εἶναι ἀφθαρτον καθὼ ἀναμάρτητον, ὡς καὶ τὸ τοῦ πρωτοπλάστου σῶμα πρὸ τῆς ἁμαρτίας⁵. Ἐν πρώτοις τὸ τοῦ Ἀδάμ σῶμα δὲν εἶχε φύσει τὸ ἀφθαρτον, ἀλλὰ χάριτι καὶ δὴ κατόπιν ἠθικῆς γυμνασίας καὶ τεκμηριώσεως. Ἀσχέτως ὁμως τούτου «σάρκα τοιαύτην ὁ Κύριος ἤνωσεν ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, οἷαν ἔχων ἐφάνη μετὰ τὴν παράβασιν ὁ κατὰ κριτος, ἡμεῖς τε πάντες οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος. Οὐ γὰρ τὸν ἀναμάρτητον Ἀδὰμ ἤλθε σῶσαι, ἵνα ὁμοιωθῆ ἐκείνῳ, ἀλλὰ τὸν ἡμαρτηκότα καὶ πεπτωκότα, ἵνα δὴ συμπεπονθῶς αὐτῷ καὶ ἀναστήσῃ»⁶.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ βᾶσις τοῦ ἀφθάρτου δὲν εἶναι ἰσχυρά. Ἡ ἀπονομή τοῦ ἀφθάρτου τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῶν ἀδιαβλήτων παθῶν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι «αὐτὸ οὐ τετίμηκε καὶ τῶν ἡμῶν ἀφήρηται τιμὴν», δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὸ μέγα τι, ὡς συμβαῖνον εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους μετὰ θάνατον, δηλαδὴ τὴν ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν, καὶ πρὸ τούτων τὸ μὴ πεινῆν καὶ διψεῖν καὶ ὑπνου ὀρέγεσθαι⁷.

Ὅτι δὲ ἡ ἐκδοχὴ τοῦ ἀφθάρτου καὶ ἀπαθοῦς σώματος κινδυνεύει νὰ ἄσρη καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν διὰ τῆς θείας οἰκονομίας, εἶναι φανερόν. Καὶ ἡ μὲν διατυμπανιζομένη ἀπάθεια «οὐ ποιεῖ μεθ' ἡμῶν τὸν ὑπὲρ ἡμᾶς», ἡ δὲ ἀφθαρσία «οὐκ ἔξ τὸν μεθ' ἡμῶν καθ' ἡμᾶς,

1. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1328 CD, 1329 AB.—2. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1329 B.—3. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1329 C.—4. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1329 CD.—5. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1348 B.—6. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1348 CD.—7. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1337 AB.

ἔως τῆς λατρείας ἀπαιτεῖ χρόνος, καὶ ἡ ἐν λόγῳ καὶ τάξει γινομένη τοῦ ἡμετέρου πρὸς τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς ἀνάβασίς τε καὶ ἀνάστασις»¹. Ἐτέρωθεν δὲ ἡ δυνατότης μιμήσεως τοῦ ἀφθάρτου ἐκ μέρους ἡμῶν, φθαρτῶν ὄντων, αἴρεται παντελῶς. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁμοιάζομεν πρὸς ἐκεῖνον ὅστις «ἐν τεκτονικοῖς σκεύεσι τὴν χαλκευτικὴν πληροῦν τέχνην νομοθετεῖ»². Ὡσαύτως εἶναι φανερὸν ὅτι «καὶ τὸ τῆς θεομιμησίας διαμαρτεῖν ἀνέγκλητον πάντῃ ἐτύγγαθεν»³. Γενικῶς δ' εἰπεῖν, πᾶς ἀγὼν πρὸς ἀρετὴν καὶ ἠθικὴν ἐπίδοσιν καὶ νίκην χαλαροῦται καὶ γάνει πᾶσαν ἐννοίαν καὶ σημασίαν.

Ἐν τέλει παρατηρητέον, ὅτι καὶ οἱ Πατέρες ἐκδέχονται τὸ φθαρτὸν καὶ ἀφθαρτον συγχρόνως τοῦ Χριστοῦ. Καὶ συμφώνως πρὸς τὸ ἰδίωμα τῆς Γραφῆς, ἀφθαρτον καλοῦσι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου οἷχι καθ' ὃ φύσει, ἀλλὰ καθὸ «ἀνιμάρτητον καὶ καθαρὸν καὶ πάσης τῆς κατὰ κακίαν κηλίδος ἀπηλλαγμένον»⁴. Ὡσαύτως φύσει φθαρτὸν ἐκάλουν αὐτὸ κατὰ τὸν χρόνον τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας, ἐνῶ ἀντιθέτως ἀφθαρτον ἐκάλουν ἀποβλέποντες «πρὸς τὸν ἐκ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἐφεξῆς ἄπειρον αἰῶνα»⁵. Πρὸς τούτοις ὁ ἱερός Λεόντιος παρατηρεῖ καὶ τὰ ἐξῆς σχετικὰ πρὸς τὸ φύσει καὶ χάριτι ἀφθαρτον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ: «εἴ τις εἴποι καὶ κατὰ τὸν ἀρραβῶνα τῆς ἀφθαρσίας ἤδη ἔχειν τὴν τοῦ Λόγου ἀφθαρσίαν, δι' ἣν καίπερ ἔχον φύσιν φθαρτήν, φθαρῆναι οὐκ ἐπετρέπη, οὐ διαφέρομαι»⁶. Τὸ πλῆρες ἄλλως πνεῦμα τῶν Πατέρων καταδεικνύει καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Λεοντίου ἀποσπασματικὴ παράθεσις τῆς σχετικῆς διδασκαλίας αὐτῶν⁷.

Γ'. ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΙΟΥ

Ὁ ἄξων τῆς χριστολογίας τοῦ Λεοντίου τοῦ Βυζαντίου εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ πλήρως καὶ τελείως ἐγκαθιδρυθεῖσα διάκρισις μεταξὺ φύσεως καὶ ὑποστάσεως⁸. Τοῦτο δὲ κατανοεῖ τις ἐὰν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν σπουδὴν τοῦ Λεοντίου ὅπως καταπολεμήσῃ τὰς ἀντιτιθεμένας χριστολογικὰς αἱρέσεις τῶν Νεστοριανῶν καὶ Μονοφυσιτῶν, αἵτινες κατέληγον εἰς τὰ ἀντίθετα χριστολογικὰ συμπεράσματα, καίτοι ἀμφότεραι εἶχον τὴν αὐτὴν ἀφετηρίαν, τὴν ταυτότητα δηλαδὴ φύσεως καὶ ὑποστάσεως⁹. Κατὰ τὸν Λεόντιον φύσις καὶ ὑπόστασις εἶναι δύο ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα πράγματα. Καὶ ἡ μὲν φύσις δηλοῖ τὸ γενικόν, τὸ καθολικόν, τὸ εἶδος, τὸ ἀπλῶς εἶναι, ἐνῶ ἡ ὑπόστασις ἐμφαίνει τὸ ἰδικόν, τὸ συγκεκριμένον, τὸ καθ' ἑαυτό, τὸ πρόσωπον τὸ ἰδιοπερίστατον καὶ αὐτοδιόριστον. Ἡ ὑπόστασις προϋποθέτει τὴν φύσιν, οὐσὰ τι

1. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1321 D.—2. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1349 B.—3. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut.' 1319 DC.—4. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1356 B.—5. P. M. Gr. 86]1, Nest. Eut., 1356 B.—6. P. M. Gr. 86]1, c. Nest. Eut., 1356 BC.—7. P. M. Gr. 83]1, c. Nest. Eut., 1356 D, 1357 A.—8. Tatakis Basil, *ha Philosophie Byzantine*, Paris 1949, σ. 68. 9. Rügamer, *μν. ἔργ. σ. 101-102.*

πλέον ταύτης. Καίτοι δὲ ἡ φύσις δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀνυπόστατος, οὐχ ἦττον ὁμοῦ δὲν εἶναι καὶ ὑπόστασις. Τὸ πρῶτον, τὸ ἀδύνατον δηλαδὴ ὑπάρξεως ἀνυποστάτου φύσεως, τεθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐγένετο δεκτὸν ὑφ' ὄλων τῶν διαφερομένων¹. Πῶς ὁμοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ συμβιβασθῇ ἡ τοιαύτη διδασκαλία μὲ τὸν ὄρον τῆς ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου; Ὡς γνωστὸν ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος καθώρισε τὸ πρόσωπον ἢ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀπαρτιζομένην ἐκ τῆς ἐνώσεως δύο τελείων φύσεων, τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἄνευ διαιρέσεως ἢ συγχύσεως. Ἀφοῦ ὁμοῦ ἐν τῷ Χριστῷ αἱ δύο φύσεις εἶναι τέλειαι, κατὰ τὴν Ἀριστοτέλειον δὲ ἐκδοχὴν δὲν ὑφίσταται φύσις ἀνυπόστατος, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ὑφίστανται ἐν αὐτῷ καὶ δύο ὑποστάσεις, ἀντίστοιχοι πρὸς τὰς δύο φύσεις; Τὴν δυσκολίαν ταύτην αἶρει ὁ Λεόντιος διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν τῇ χριστολογίᾳ τῆς περὶ ἐνυποστάτου διδασκαλίας, ὑπερασπίζων ταυτοχρόνως τὴν Σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος, ἐκ τῆς πλευρᾶς ὁπαδοῦ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτῆς ἐν τῷ ἐνὶ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὸν Λεόντιον τὸ ἐνυπόστατον εἶναι μὲν πλήρης καὶ τελεία φύσις, μὴ ὑφισταμένη ὁμοῦ ἐν ἑαυτῇ, ἀλλ' ἐν τινι ἐτέρῳ θεωρουμένη. Τὸ ἐνυπόστατον, δὲν εἶναι τι ἀνυπόστατον, ἀφοῦ εἶναι πλήρης φύσις, ἀλλ' οὔτε καὶ ὑπόστασις, ὡς μὴ καθ' ἑαυτὸ ὑφιστάμενον, ἀλλ' ἐν τινι ἐτέρῳ. Εἶναι, δηλαδὴ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐνδιάμεσόν τι μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν. Τοιοῦτον ἀνυπόστατον εἶναι ἡ ψυχὴ μὲν καὶ τὸ σῶμα ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀνθρωπίνη δὲ φύσις ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἥτις εἶναι μὲν πλήρης καὶ τελεία φύσις, πλὴν οὐχὶ καθ' ἑαυτὴν ποτε ὑποστᾶσα ἢ ὑπάρχασα, ἀλλ' ἀείποτε καὶ ἤδη ἀπὸ ἄκρας συλλήψεως ἐν τῇ ὑποστάσει τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑφισταμένη τε καὶ θεωρουμένη. Διὰ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας οἰκονομεῖται ἡ ἀνωτέρω διδασκαλία τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, ἥτοι ἡ ἐν δυοὶ τελείαις φύσεσιν ἀσύγχυτος καὶ ἀδιαίρετος ἐνότης τῆς προσώπου τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀφ' ἐτέρου καταπολεμοῦνται αἱ ἀντικρὺς ἀλλήλων ἰσάμεναι αἰρέσεις τῶν Νεστοριανῶν καὶ Μονοφυσιτῶν. Κατὰ ταῦτα, «ἐπειδὴ τὸ εἶναι φύσιν δὲν συνεπήγετο καὶ τὸ εἶναι ὑπόστασιν, οἱ πρῶτοι (οἱ Νεστοριανοὶ) δὲν ἐδικαιοῦντο ἐκ τῆς δυάδος τῶν φύσεων νὰ συνάγῃσι δυάδα προσώπων ἢ ὑποστάσεων ἐν τῷ Χριστῷ... Πρὸς τοὺς Νεστοριανοὺς ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς παρατηρεῖ, ὅτι δύναται νὰ εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ τέλειος Λόγος προσέλαβε τελείαν τινα ἀνθρωπότητα. Ὅμως, εἰ καὶ τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα εἶναι πλήρη καὶ τέλεια καθ' ἑαυτὰ θεωρούμενα, δὲν εἶναι τοιαῦτα θεωρούμενα ἐν σχέσει πρὸς τὸν σαρκωθέντα Λόγον, οὕτινος ἀποτελοῦσι στοιχεῖα, ἀλλὰ συστατικὰ μέρη ἀτελῆ, ὡς τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ ἐν τῇ ἀπ' εὐθείας σχέσει αὐτῶν πρὸς τὸν ἀνθρώπον»². Ἄλλ' ἡ περὶ ἐνυποστάτου διδασκαλία τοῦ

1. Rees S., μν. ἐργ. σ. 111.

2. J. Tixeront, μν. ἐργ. σ. 157.

Λεοντίου κυρίως και ἀμεσώτερον στρέφεται κατὰ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ : «Τὸ ἐνυπόστατον ἀποκρούει τὴν ἔννοιαν τῆς ἀφηρημένης φύσεως, ἦν οἱ Σεβηριανοί, παρὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ὁμολογίας, φαίνεται νὰ ἔχωσι μᾶλλον ὑπ' ὄψει ὡς ἄμεσον ἀρχὴν ἀνθρωπίνων ἰδιοτήτων ἀναγνωριζομένων ἐν τῷ Χριστῷ. Ἐποῦ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐνυπόστατον, ἐξασφαλίζεται ἄρα ὁ συγκεκριμένος και ἀτομικὸς αὐτῆς χαρακτήρ. Δύναται τις ν' ἀποκαλέσῃ ταύτην κατὰ κυριολεξίαν φύσιν, οὐδὲν δ' ἐμποδίζει ὅπως λογισθῇ και χωρὶς τῆς θείας φύσεως, ἀκόμη και ἐν τῇ ἐνώσει»¹.

Βλέπει τις, κατὰ ταῦτα, τὴν σπυρδαλιωτάτην σημασίαν και τὴν ἐπιτυχῆ συμβολὴν ἀφ' ἐνὸς μὲν τῆς ὀξείας διακρίσεως και ἀντιδιαστολῆς μεταξὺ φύσεως και ὑποστάσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς περὶ ἐνυποστάτου διδασκαλίας τοῦ Λεοντίου εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν χριστολογικῶν προβλημάτων και τὴν καταπολέμησιν τῶν σχετικῶν αἰρέσεων. Πράγματι τὰς ἀπόψεις ταύτας τοῦ Λεοντίου υἱοθέτησεν οὐ μόνον ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἀλλὰ και αὐτὴ ἡ Σχολαστικὴ Θεολογία², τοῦ ὅρου «ἐνυπόστατον» ἀποτελέσαντος ἀπὸ τοῦ Λεοντίου και ἐφεξῆς *terminus technicus* ἐν τῇ ἑλληνικῇ Θεολογίᾳ³.

Ὡς και ἀνωτέρω εἴπομεν, ἡ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰς ἐνότητα προσληφθεῖσα ἀνθρωπίνη φύσις ἦτο πλήρης και τελεία φύσις ἐκ ψυχῆς και σώματος συγκεκριμένη. Καὶ ἡ μὲν ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ, ἤδη ἀπὸ τῆς πρώτης μετὰ τοῦ Λόγου ἐνώσεως, ἦτο κατηγλαϊσμένη διὰ πλήρους δόξης. Τοῦτο εἶναι ἀποδεκτὸν και ἐκ μέρους τῶν Ἀφθαρτοδοκῶν, ἐξαιρουμένου Θεοδώρου τοῦ Μοψυεστίας, τοῦ προσάπτοντος ἐν τῷ Χριστῷ ἄγνοιαν και ὑπὸ παθῶν ψυχικῶν ἢ σωματικῶν, ὄχλησιν. Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὴν πραγματικότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, αὕτη προσεβλήθη ἐκ μέρους τῶν Ἀφθαρτοδοκῶν. Παρὰ ταῦτα ὅμως τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου εἶναι πραγματικὸν ἀνθρώπινον σῶμα, πάντα φέρον τὰ τῆς ἀνθρωπίνης σαρκὸς ἀδιάβλητα πάθη, διατελέσαν ὑπὸ τοὺς νόμους τῆς φυσικῆς ἀξήσεως, σῶμα φύσει παθητὸν και φθαρτὸν, εἰ και οὐδαμῶς χωρῆσαν εἰς τὴν ἐνεργεία φθορᾶν, χάριτι δὲ και δυνάμει τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου οὐσιώδους ἐνώσεως. Τὴν σχέσιν ταύτην τοῦ φύσει παθητοῦ και φθαρτοῦ πρὸς τὸ χάριτι ἀφθαρτον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ διασαφηνίζει ὁ Λεόντιος και διὰ παραδειγματος εἰλημμένου ἐκ τῆς σχέσεως μεταξὺ φύσεως και τέχνης. Ἀκολούθως ὁ Λεόντιος ἀνασκευάζει και πάντο τὰ ὑπὲρ τοῦ ἀφθάρτου σώματος προσαγόμενα ἐπιχειρήματα τῶν Ἀφθαρτοδοκῶν. Τέλος σημειωτέον, ὅτι και ἡ Γραφή, ὡς και οἱ ἱεροὶ Πατέρες, καλοῦσιν ἀφθαρτον τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Πλὴν οὐχὶ φύσει, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀκηλίδωτον και καθαρὸν αὐτοῦ ἀποβλέποντες και εἰς τὴν κατάστασιν αὐτοῦ μετὰ τὸν ἐκ τῆς ἀναστάσεως και ἐφεξῆς ἄπειρον αἰῶνα ἀναφερόμενοι.

1. F. Cayré, μν. ἔργ. σ. 75. — 2. Rügamer, μν. ἔργ. σ. 105. — 3. Rügamer, μν. ἔργ. σ. 104.

Ἡ ἐνότης τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Λεόντιος σφοδρῶς καταπολεμεῖ τὴν κατ' ἐνέργειαν, γνώμην, εὐδοκίαν ἢ ἀξίαν ἔνωσιν, ἣν ἐπρόσβευεν ὁ Νεστόριος. Ἐὰν καὶ ἐν τῷ Χριστῷ ἔλαβεν χώραν τοιαύτη ἔξωτερικὴ ὄλως καὶ ἐπουσιώδης ἔνωσις, τότε ὁ Κύριος δὲν θὰ διέφερε καθόλου τῶν λοιπῶν ἁγίων ἀνδρῶν, τῶν χάριτι μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐνωθέντων, παραμένει δὲ ἀνεξήγητον πῶς μόνος ὁ Χριστὸς ὑπὲρ τοὺς ἁγίους πάντας ὑμνεῖται καὶ δοξάζεται παρὰ πάσης τῆς λογικῆς κτίσεως. Κατὰ τὸν Λεόντιον ἡ ἐν τῷ Χριστῷ ἔνωσις τῶν δύο φύσεων εἶναι κατ' οὐσίαν, οὐσιώδης. Ἐκ τῶν οὐσιωδῶς ὑπαρχόντων καὶ κατ' οὐσίαν ἠνωμένων τὰ μὲν διασώζουσι τὸν ἴδιον τῆς ὑπάρξεως λόγον, τὰ δὲ συγχέονται καὶ ἐξαφανίζονται¹. Τῶν πρώτων παράδειγμα εἶναι ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἔνωσις καὶ ἡ ἀνημμένη λαμπάς. Ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἄνευ οἰασθήποτε μεταβολῆς καὶ συγχύσεως, ἐνοῦνται ψυχὴ καὶ σῶμα πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς ἐνιαίας τοῦ ἀνθρώπου ὑποστάσεως. Ἐν τῇ λαμπάδι δὲ «ἄλλο τι ἐστὶν ἢ θρυαλλίς ἕτερον δὲ πάλιν ἢ φλογώδης τοῦ πυρὸς οὐσία» σὺν ἀλλήλοις δὲ καὶ ἐν ἀλλήλοις ὄντα, μίαν πεποίηκε ἀμφοτέρα λαμπάδα...». Ἡ τοιαύτη ἀσύγχυτος καὶ ἀναλλοίωτος κατ' οὐσίαν ἔνωσις εἶναι καὶ ἡ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾧ ἐνοῦνται θεότης καὶ ἀνθρωπότης πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἐνιαίου προσώπου αὐτοῦ. Ἡ τοιαύτη ἔνωσις εἶναι ἡ κυρίως ἐνωτικὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τε τὴν διαιρετικὴν καὶ συγχυτικὴν τοιαύτην. Ἡ κατ' οὐσίαν καὶ κυρίως ἐνωτικὴ αὕτη ἔνωσις, ἡ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ παρατηρουμένη, εἶναι ἐνικωτέρα τῆς διαιρετικῆς, ὡς συνδέουσα πραγματικῶς τὰς φύσεις, οὐδαμῶς δὲ χαλαρῶς τῇ ἠθικῇ ἀξίᾳ ταύτης συγκρατοῦσα, ὡς ἐπίσης καὶ πλουσιωτέρα τῆς συγχυτικῆς, καθὼς διακρατοῦσα καὶ διαφυλάττουσα τὴν ποιότητα καὶ φυσικὴν ἑτερότητα τῶν φύσεων, ἣν λυμαίνεται ἡ συγχυτικὴ. Τὸ τῆς ἐνώσεως ἀποτέλεσμα «μῆτε πάντη ταῦτὸν εἶναι ποιεῖ τὰ ἐναθέντα ἀλλήλοις, μηδὲ ἕτερον», ἦτοι κατ' ἀντίστοιχον λόγον «τῇ ὑποστάσει τὸ ταῦτὸν καὶ τῇ ἑτερότητι τῶν φύσεων τὸ ἕτερον. Τὸ ἀντίθετον τούτων, ἦτοι κατὰ τὴν ὁμοουσιότητα τῶν φύσεων καὶ τὸ ἕτερον τῇ ἑτερότητι τῶν ὑποστάσεων, βλέπει τις ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἡ τοιαύτη κατ' οὐσίαν ἔνωσις καλεῖται καὶ «καθ' ὑπόστασιν» ἔνωσις, τοῦ Λεοντίου χαρακτηρίζοντος ταύτην καὶ διὰ ποικίλων ἄλλων συνωνύμων.

Σκοπὸς τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως ἐν τῷ Χριστῷ ἦτο ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐκ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐνοῦται μετὰ πλήρους καὶ τελείου ἀνθρώπου ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συγκειμένου, ἵνα τελείαν πορίσῃται σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ κατὰ τὰ δύο αὐτοῦ ἁμαρτήσαντα μέρη. Χρόνος δὲ τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως, ὡς ἤδη εἶπομεν, ἦτο ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τῆς ἄκρας συλλήψεως. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀνθρω-

1. P. M. Gr. 86]1, σ. 1304 A.

πίνη φύσις τοῦ Κυρίου οὐδαμῶς πρὸ τῆς ἐνώσεως καθ' ἑαυτὴν ὑπῆρξεν, ἀλλ' ἅμα τῇ πρώτῃ συλλήψει διετέλεσεν αἰείποτε ἡνωμένη μετὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς ὑποστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ὅτι προσελήφθη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ὑπὸ τοῦ Λόγου, ἦτοι χωρὶς νὰ εἶναι ὑπόστασις, δὲν ὀφείλεται εἰς ἀδυναμίαν τοῦ Λόγου νὰ προσλάβῃ καὶ ἄλλως αὐτήν, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι οὕτως ἤρμοζε τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τοῦ Λόγου, νὰ μὴ ὑπάρξῃ δηλαδὴ ἔστω καὶ ἐπὶ μίαν στιγμὴν κεχωρισμένη τῆς θείας τοῦ Λόγου φύσεως.

Τὰ συνθετικὰ μέρη τῆς ἐνώσεως εἶναι ἡ θεότης καὶ ἡ ἀνθρωπότης. Ἐκ τούτων ἡ δευτέρα δημιουργεῖται ἐκ τῆς Παρθένου διὰ τῆς ἐνδημίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὴν δυάδα τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἑτερούσιον αὐτῶν, τὸ ἀντιπεριχωρούμενον ἐν τῇ μιᾷ τοῦ Χριστοῦ ὑποστάσει καὶ κατηγορούμενον αὐτῇ, ὅπερ ἀπαντῶμεν καὶ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. Ἐν τῷ Χριστῷ δηλαδὴ παρατηροῦμεν διττὸν ὁμοούσιον, ἦτοι μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ μεθ' ἡμῶν, παραλλήλως δὲ καὶ ἀντιστοίχως διττὸν ἑτερούσιον. Ἐὰν ὅμως ὁ Χριστὸς εἶναι ἑτερούσιος πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἑτερούσιος ἡμῖν καθὼς Θεός, ἔπεται ὅτι κατέχει δύο κατ' οὐσίαν ἑτερουσίους φύσεις. Συνέπεια τῆς ἐννοίας τοῦ ἑτερουσίου τῶν δύο φύσεων καὶ τῆς ὑποστατικῆς τούτων ἐνώσεως εἶναι ἡ ἄρσις πάσης ὑπονοίας περὶ συγχύσεως τῶν δύο φύσεων, ἣτις κατὰ τὸν Λεόντιον εἶναι ἀσεβῆς καὶ βδελυκτὴ. Ἀφοῦ ὅμως αἱ φύσεις τοῦ Κυρίου εἶναι ἐν τῇ ἐνώσει ἀσύγχυτοι καὶ ἄτρεπτοι, ἔπεται ὅτι ἡ δοξασία τῶν ἐκδεχομένων ἐν τῷ Χριστῷ μίαν φύσιν εἶναι πάντῃ ἀπόβλητος καὶ πεπλανημένη. Πλὴν ἄλλων, κατὰ τὸν Λεόντιον δὲν δυνάμεθα νὰ ὀμιλῶμεν περὶ μιᾶς συνθέτου φύσεως τοῦ Χριστοῦ, τοσοῦτ' ἄλλο καθ' ὅσον τὸ ὄνομα Χριστὸς δὲν σημαίνει φύσιν ἀλλ' ὑπόστασιν, περὶ ἣν ὀρῶνται αἱ φύσεις καὶ ἐν αἷς τὸ πρόσωπον ἀφορίζεται. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχείρημα τῶν Μονοφυσιτῶν ὅτι, ἀφοῦ δεχόμεθα δύο φύσεις ἐν τῷ Χριστῷ πρέπει νὰ συναποδεχθῶμεν καὶ τρεῖς τοιαύτας, εἶναι ἀσύστατον καὶ ἀπόβλητον, διότι, μεταξὺ ἄλλων, συνεπέστεροι θὰ εἴμεθα πρὸς ἑαυτοὺς ἐὰν ἠθέλομεν δεξιμῶσαι τίσας φύσεις τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ, εἰς ὅσας δύναται νὰ διαιρηθῇ κατὰ τὴν φυσικὴν καὶ ψυχολογικὴν αὐτοῦ σύνθεσιν ὁ ἀνθρώπος. Ὁμοίως ὁ Χριστὸς δὲν δύναται νὰ λαμβάνηται ὡς μία φύσις καὶ δύο ἐν ταῦτῳ, ὅπερ παρατηροῦμεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ μετέχοντι ἅφ' ἐνὸς ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ εἶδει, ἅφ' ἑτέρου δὲ συγκειμένῳ ἐκ δύο διαφόρων φύσεων, καθότι δὲν ὑπάρχει εἶδος τι «Χριστῶν» εἰς τὸ ὅποιον καθολικῶς νὰ συμμετέχη. Ἄρα μόνον δύο φύσεις δύναται νὰ λεχθῇ ὁ Χριστὸς, ὡς συγκείμενος ἐκ τούτων, μία δὲ ὑπόστασις ἢ πρόσωπον.

Τὸ τῆς ἐνώσεως ἀποτέλεσμα ὁ Λεόντιος καλεῖ ποικιλοτρόπως, ἦτοι πρόσωπον, ὑπόστασιν, ἄτομον, ὑποκείμενον. Διὰ τῆς ἐνότητος τῆς ὑποστάσεως ἅφ' ἐνός, ὡς καὶ διὰ τοῦ διττοῦ καὶ διαφόρου τῶν φύσεων ἅφ' ἐτέ-

ρου, ὁ Χριστὸς ἀμειβίως διαστέλλεται καὶ ἐνοῦται, τὸ μὲν τῷ Πατρὶ, τὸ δὲ τῇ σαρκί. Καὶ διὰ μὲν τῆς ὑποστάσεως διαστέλλεται ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ἐνῶ ἐν τῇ οἰκονομίᾳ ἡ ὑπόστασις συνάπτει τὰς καθ' ἑαυτὰς ἑτερουσίους φύσεις ἐν τῇ κοινότητι τοῦ εἶναι, ὡς τοῦτο δηλοῖ ὁ ὀρισμὸς τῆς ὑποστάσεως¹. Ὅπως ὁμοῦς ἀντιθέτως πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ὑποστάσεως, ἡ λειτουργία τῶν δύο ἀτρέπτων φύσεων τοῦ Χριστοῦ συνάπτει τοῦτον πρὸς τὸν Πατέρα καὶ διαστέλλει ταυτοχρόνως ἀπὸ τῆς σαρκὸς. Καὶ συνάπτεται μὲν πρὸς τὸν Πατέρα διὰ τῆς ἐν αὐτῷ θείας φύσεως, ἥτοι τοῦ ὁμοουσίου, ἥτις διαστέλλεται ταυτοχρόνως ἀπὸ τῆς ἑτερουσίου φύσεως σαρκὸς. Ὡσαύτως παρόμοιον πρὸς τὸν ἄνω ὀλον ἔχουσι καὶ τὰ ἐν τῷ Χριστῷ ἀφοριστικὰ ἰδιώματα, τὰ τε θεῖα καὶ ἀνθρώπινα.

ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΑΙ ΔΙΑΤΥΠΩΣΕΙΣ

Μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη.

Τὴν ὡς ἄνω φράσιν ἐχρησιμοποιοῦν οἱ Σεβηριανοί. Οὗτοι δεχόμενοι ταυτότητα φύσεως καὶ ὑποστάσεως, καὶ ἐν τῷ Χριστῷ ἀναγνωρίζοντες μίαν ὑπόστασιν ἢ πρόσωπον, ἤγοντο ἀκολούθως καὶ εἰς τὴν ἀποδοχὴν μιᾶς φύσεως ἐν τῷ Χριστῷ, ἢ ἄλλως ἐκάλουν καὶ σύνθετον. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν μίαν σύνθετον, ταύτην ὁ Λεόντιος χαρακτηρίζει ὡς ἀντίφασιν, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀσύγχυτον τῶν φύσεων, ἧς ἀποτελέσμα εἶναι ὅτι τοιαύτη φύσις «καὶ τὴν διαίρεσιν οὐκ ἐξέφυγεν, ἢν ἔχει ἡ φύσις ἐν τῷ πλήθει τῶν κοινωνούντων αὐτῇ προσώπων καὶ τὴν σύγχυσιν παρεισήγαγεν ἐν τῷ αὐτῷ τῆς συνθέτου φύσεως»². Περικιτέρω κατὰ τὸν Λεόντιον ἡ μία φύσις τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένη κατὰ τρεῖς τρόπους δύναται νὰ λεχθῆ. Ἡ κατ' ἀντιστροφὴν, ἢ κατὰ τροπὴν, ἢ «ὅτι μία οὐσα ἢ τοῦ Λόγου φύσις οὐ μόνον καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ μετὰ σαρκὸς οὐσα θεωρεῖται». Ἡ τελευταία αὕτη, μὴ συγγέουσα τὰς φύσεις, ἀλλὰ μᾶλλον σχέσιν τῶν δύο φύσεων δηλοῦσα, εἶναι καὶ ἡ ὀρθόδοξος.

Δύο φύσεις κατ' ἐπίνοιαν.

Εἰς τὸν ὅρον ταῦτον κατέφευγον οἱ Σεβηριανοί, ὄν τρόπον καὶ οἱ Νεστοριανοὶ εἰς τὸ ἀδιαίρετον τῆς ἐνώσεως πρόσωπον. Τοῦτο ὁμοῦς ὁ Λεόντιος εὐκόλως καταδεικνύει κενὸν περιεχομένου. Κατ' αὐτόν, ὡς καὶ κατὰ τοὺς Πατέρας, ἡ ἐπίνοια ἔχει διττὴν σημασίαν: ἢ εἶναι λογικὴ ἐμβάθυνσις καὶ ἐπεξεργασία τοῦ «τῇ αἰσθήσει δόξαντος ἀπλοῦ εἶναι», ἢ «ἀνάπλασμα διανοίας τυγχάνει κατὰ συμπλοκὴν αἰσθήσεώς τε καὶ φαντασίας, ὡς ἡ τῶν

1. P. M. Gr. 86]1, σ. 1280 A.—2. P. M. Gr. 86]1, 1293 AB.

ἰπποκενταύρων καὶ Σειρήνων καὶ τῶν τοιούτων μυθοπλαστία». Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ Χριστὸς θὰ εἶναι ἐν ἄθροισμα ἀπλῶς λογικῶν θεωρημάτων. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, ἄθροισμα «ψευδῶν καὶ διακένων ἀναπλασμῶν». Ποίαν λοιπὸν ἐπίνοιαν ἐννοοῦσιν οἱ Σεβηριανοί; Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐπίνοια αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸ εἶναι τῶν φύσεων, καθότι καὶ οἱ Πατέρες ἐκδέχονται δύο φύσεις κατ' ἐπίνοιαν, πλὴν ὅμως εἰς ὃ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν φύσεων. Ἐν τῷ Χριστῷ δηλαδὴ κατ' ἐπίνοιαν εἶναι οὐχὶ αἱ φύσεις αὐταὶ καθ' ἑαυτάς, αἵτινες ἐνεργεῖα καὶ πράγματι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Χριστῷ, ἀλλ' ἡ διαίρεσις τούτων μετὰ τὴν ἔνωσιν, ἡ μὴ πραγματικῶς ὑφισταμένη.

Ἀποτελέσματα ἐκ τῆς ἐνώσεως.

Πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς ἐνώσεως ἐν τῷ Χριστῷ εἶναι ἡ ἀντίδοσις τῶν ιδιωμάτων ἢ διενεργουμένη ἐν τῇ μιᾷ ὑποστάσει τοῦ Χριστοῦ καὶ οὐχὶ ἐν ταῖς φύσει καθ' ἑαυταῖς, τῆς θείας φύσεως οὐσης τῆς κυρίας τῆς μεταδόσεως ἀρχῆς. Ἀνακολούθως πρὸς τὰς ἑαυτῶν δοξασίας ἀντίδοσιν ιδιωμάτων ἐδέχοντα καὶ οἱ Μονοφυσῖται. Λέγομεν ἀνακολούθως, καθότι ἡ ὑπαρξὶς μεταδοτέων φυσικῶν ιδιοτήτων ἐκάστης φύσεως, ἣν ἐδέχοντο οὗτοι, προϋποθέτει τὴν βᾶσιν καὶ τὸν φορέα αὐτῶν, δηλαδὴ τὰς δύο φύσεις, ὅπερ ὅμως ἤρνοῦντο. Ἐὰν δὲ ἡ τοιαύτη ἀντίδοσις εἶναι λογικὴ ἀσυνέπεια, οὐχ ἤττον ὅμως καὶ ἡ τῶν Νεστοριανῶν κατ' ἀξίαν διαιρητικὴ σύναψις τῶν δύο φύσεων οὐδεμίαν οὐσιώδη καταλείπει τούτων κοινωνίαν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ οὐδεμίαν τῶν ιδιωμάτων ἀντίδοσιν.

Περαιτέρω συνέπεια τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως εἶναι ἡ φυσικὴ υἰότης τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀναμαρτησία αὐτοῦ, ἡ προσκύνησις ἢ λατρεία αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀποδιδόμενος τῇ Μητρὶ τοῦ Χριστοῦ ὄρος «Θεοτόκος».

Γενικὸς τοῦ Λεοντίου Χαρακτηρισμός.

Ὁ Λεόντιος ὁ Βιζάντιος ὑπῆρξε μέγας δογματικὸς θεολόγος εἰς τὸν τομέα τῆς Χριστολογίας. Εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ κατευθυντηρίους γραμμὰς ἔσχε τοὺς ὀρισμοὺς τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου καὶ τὴν χριστολογικὴν διδασκαλίαν Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας¹. Σκοπὸς αὐτοῦ ὑπῆρξε νὰ καταδείξῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίλλου ἐν ἀρμονίᾳ διατελοῦσαν μετὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, ἣς ὑπῆρξεν ὁ σπουδαιότερος ὑπερασπιστὴς κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ ἔκτου αἰῶνος². Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὸν ἱερόν Κυρίλλον μεγάλην ἐπὶ τοῦ Λεοντίου ἐπίδρασιν ἤσκησαν καὶ ἄλλοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, ἐν οἷς Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, οἱ τρεῖς Καππαδόκαι καὶ ὁ Ψευδο-

1. Rügamer, μν. ἔργ. σ. 78. 2. Rees S., μν. ἔργ. σ. 119.

διονύσιος, ὃν ὁ Λεόντιος ἐτίμα ὡς ἀποστολικὸν Πατέρα¹. Παρὰλλήλως πρὸς τοὺς ἱεροὺς Πατέρας ὁ Λεόντιος ἔσχεν ἐπίδρασιν καὶ ἐκ μέρους τῆς Φιλοσοφίας. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ κύριον ἔργον τοῦ Λεοντίου ἦτο ἡ ἀναπαράγωγη τῆς σκέψεως τῶν Πατέρων, τῆς Φιλοσοφίας χρησιμευούσης παρ' αὐτῷ εἰς τὴν λογικὴν ἐπεξεργασίαν τῆς πατρικῆς ταύτης σκέψεως². Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἐπίδρασιν, αὕτη ἦτο ἡ Ἀριστοτελικὴ καὶ Νεοπλατωνικὴ ἐπίδρασις. Καὶ τὸν μὲν Νεοπλατωνισμὸν ἐγνώρισε διὰ μέσου τῶν Πατέρων καὶ τοῦ Πορφυρίου, ὅστις καὶ ἀπεκάλυπεν αὐτῷ τὸν Ἀριστοτέλην, τοῦ ὁποίου ὁ Λεόντιος ἐχρησιμοποίησε τὰς Κατηγορίας³.

Ὡς δὲ ὁ Junglas ἀπέδειξε καὶ ἡ περὶ ἐνυποστάτου διδασκαλία δὲν ἔχει τὴν προέλευσίν της ἐκ τῆς Λογικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς ἤθελον οἱ Loofs καὶ Harnack, ἀλλὰ μᾶλλον δεόν νὰ ἀναζητήσωμεν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Νεοπλατωνικῆς ψυχολογίας. Σημειωτέον, ὅτι παρὰ τῷ Λεοντίῳ ἡ ψυχολογία παιζει σπουδαῖον ρόλον, καθότι τῇ ἀναλογίᾳ ψυχολογικῶν παραστάσεων μορφοῦ οὗτος σειρᾶν τινα σπουδαίων χριστολογικῶν διατυπώσεων, ὡς πρὸ πάντων ἡ διατύπωσις «δύο φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει». Ὡσαύτως καὶ αἱ λέξεις «ἀσυγχύτως» καὶ «ἀνελλειπῶς» προέρχονται ἐκ τῆς ψυχολογίας, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ σκέψις περὶ δύο τελείων οὐσιῶν ἐν τινι μόνῳ τελείῳ ἐν Χριστῷ, ἐρείδεται ἐπὶ ἀνθρωπολογικῶν παραστάσεων⁴.

Τέλος τὰ ἔργα τοῦ Λεοντίου προδίδουσιν εὐρείαν τινα καὶ λίαν συγκε-

1. Rees S., μν. ἔργ. σ. 113—Junglas, μν. ἔργ. σ. 48-50. — 2. Tixeront, μν. ἔργ. σ. 153.

3. Cagré, μν. ἔργ. 74. Ὁ Ermoni (De Leontino Byzantino et de ejus doctrina christologica, Paris 1895, σ. 117) ἀποδέχεται ὅτι ὁ Λεόντιος κατεῖχε ριζικὴν γνῶσιν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Rügamer (μν. ἔργ. σ. 68,9) βαθύτερον ἢ ὁ Ermoni διέγινωκε παρὰ τῷ Λεοντίῳ καὶ Πλατωνικὰς ἰδέας, ὑπεστήριξε δὲ ὅτι ὁ Λεόντιος εἶχε σπουδάσει ἀμφοτέρους τοὺς Φιλοσόφους καὶ τὸν μὲν Ἀριστοτέλην κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου καθ' ἣν ἐχρημάτισε Νεστοριανός, τὸν δὲ Πλάτωνα ἐνόσῳ ἦτο μοναχὸς Ἱεροσολυμίτης. Κατὰ τὸν Junglas (μν. ἔργ. σ. 52) ἐναντίον τῶν τοιούτων ὑποθέσεων ὁμιλεῖ ἡ ἰδίᾳ τοῦ Λεοντίου ὁμολογία, ὅτι οὐδεμίαν ἔσχε φιλοσοφικὴν μόρφωσιν. Ἀφ' ἐτέρου ὅμως παρὰ τῷ Λεοντίῳ ἀπαντᾶται σειρὰ τις ἰδεῶν, αἵτινες ἀπορροῦν ἐκ πηγῶν φιλοσοφικῶν. Παρὰλλήλως ὅμως πρὸς ταύτας διακρίνονται καὶ ἔτεροι ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τῶν Πατέρων. Τὰς τελευταίας ταύτας δεόν νὰ ἀναζητήσωμεν κυρίως παρὰ τῷ Βασιλείῳ καὶ τῷ Γρηγορίῳ Νύσσης. Τέλος, ἐκτὸς τούτων, ὁ Λεόντιος ἀνέγινωκε καὶ δύο ἐγχειρίδια Λογικῆς, ἧτοι τὴν «εἰσαγωγὴν» τοῦ Πορφυρίου καὶ τὰς «κατηγορίας» τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τινι ἐπεξεργασίᾳ τοῦ Πορφυρίου ἢ τινος ἐκ τῶν μαθητῶν του. Παρὰ ταῦτα ὅμως κατὰ τὸν Junglas δὲν ἦτο οὔτε ἀριστοτελικὸς οὔτε πλατωνιστής. Καὶ ἡ λογικὴ του στηρίζεται μὲν ἐπὶ τῶν κατηγοριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους· ὅμως τὰς κατηγορίας γινώσκει ἐν νεοπλατωνικῇ ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου μετενεχθείσῃ μορφῇ. Ὡσαύτως καὶ αἱ ὀλίγαι ψυχολογικαὶ ἰδέαι αἱ παρ' αὐτῷ ἀπαντῶσαι, ἐμφαίνουσι προφανῆ τινα ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπόκλιον (μν. ἔργ. σ. 67).

4. Junglas, μν. ἔργ. σ. 79.

κροτημένην μόρφωσιν. Κάτοχος βαθείας διαλεκτικῆς γνωρίζει νὰ χειρίζεται ταύτην μετὰ δυνάμεως καὶ ἐλαστικότητος. Διὰ τῆς λεπτῆς ἀναλύσεως πασῶν τῶν σχετικῶν ἀποριῶν μεγάλως ἔχει συντελέσει εἰς τὴν δριστικὴν ἐγκαθίδρουσιν παντὸς ὅ,τι ὀρθοδόξου, καὶ εἰς τὴν ἀπόρριψιν τοῦ ἐναντίου. Ὑπεράνω δὲ πάντων ἠδυνήθη, ἐξ ἐκείνων ἅτινα ἐδέχθη καὶ ἅτινα ὁ ἴδιος προσέθετε, νὰ ἀπαρτίσῃ ἐν συνεκτικὸν καὶ συστηματικώτατον σύνολον διδασκαλίας, ἀπηλλαγμένον ἀντιφάσεων¹. Αἱ ἰδέαι τοῦ Λεοντίου, χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, διὰ μέσου τούτου θὰ φθάσωσιν εἰς τὴν Σχολαστικὴν Θεολογίαν, ἧς ὁ βυζαντινὸς Θεολόγος ἀποτελεῖ ἀπομεμακρυσμένον πρόδρομον².

1. Tatakis, μν. ἔργ. σ. 71. — 2. Cayré, μν. ἔργ. σ. 76.